

Handläggare
Petra Sundström

Datum
2017-02-23
Rev 2017-03-13

Diarienummer
OSN-2017-0151

Omsorgsnämnden

Rätt att välja boende

Förslag till beslut

Omsorgsnämnden föreslås besluta

- att** införa rätt att välja boende utifrån geografiskt område,
- att** ge förvaltningen i uppdrag att i samarbete med stadsbyggnadsförvaltningen (SBF) se över principen för hyressättning i bostad med särskild service, samt
- att** ge förvaltningen i uppdrag att till nämnden i juni 2017 redovisa uppföljning.

Ärendet

Omsorgsförvaltningen har fått i uppdrag att utreda hur rätten att välja boende kan genomföras. Förvaltningen möter olika önskemål om var och hur personer som har beviljats boende vill bo men det främsta önskemålet gäller grupsammansättningen i boendet.

I förvaltningens förslag om att införa geografiska valbara områden har hänsyn tagits till att det är låg omsättning på nämndens boenden samt att efterfrågan om valmöjlighet i första hand inte handlar om att välja ett specifikt boende. Att införa val av geografiska områden ökar möjligheten att kunna möta upp den enskildes önskemål samtidigt som nämnden kan svara mot den enskildes behov och ta hänsyn till grupsammansättning, personalbemanning och kompetens. För att öka den enskildes makt att själv få välja sitt boende bör den enskilde få välja mellan alla lediga lägenheter som motsvarar den enskildes behov. Ett sådant arbetssätt innebär att den enskilde matchas mot alla lediga lägenheter/boenden som finns tillgängliga och erbjuds att välja mellan dem som motsvarar behoven.

Ett långsiktigt och strategiskt arbete behövs för att den enskildes rätt och möjlighet att välja boende ska få genomslagskraft. Viktiga förutsättningar att kunna möjliggöra en reell valfrihet för den enskilde att välja boende är att det finns lägenheter att välja mellan och att den enskilde har ekonomiska förutsättningar att bo i dessa. För att även kunna möta upp individens önskemål om att bo med personer i liknande ålder behöver förvaltningen tillämpa ett arbetssätt som hanterar generationsväxlingen inom bostad med särskild service på ett sätt som är fördelaktigt för alla ålderskategorier.

Ekonomiska konsekvenser

Val av geografiska områden bedöms i sak inte få några ekonomiska konsekvenser för nämnden. Initialt behövs arbetsresurser för att bland annat hantera och utforma it-stöd, ta fram rutiner och ringa in geografiska valbara område, detta bedöms kunna hanteras inom förvaltningen och innebär därmed inte några ökade kostnader för nämnden. Det arbetssätt som presenteras i utredningen för att hantera generationsväxlingen kommer möjligtvis att innebära ökade arbetsinsatser från förvaltningen, detta bedöms dock kunna hanteras inom befintliga verksamheter och budget.

Konsekvenser för jämställdhet

Ärendet har inte några konsekvenser för jämställdhet.

Tillgänglighet

Ärendet har inte några konsekvenser för tillgänglighet.

Barnperspektiv

Ärendet har inte några konsekvenser för barn och unga.

Omsorgsförvaltningen

Tomas Odin
Direktör

Rätt att välja boende

Utredningsuppdrag från omsorgsnämnden

OSN-2017-0151

Sundström Petra, omsorgsförvaltningen

2017-02-22

Innehåll

1	Den enskildes rätt att välja boende.....	2
1.1	Nämndens boenden och nuläge.....	2
2	Rätten att välja – önskemål och möjligheter	3
2.1	Bo med personer i liknande ålder	3
2.2	Hyressättning och ekonomiska förutsättningar hos målgruppen.....	4
2.3	Val av boende och bostadsområde	4
3	Rätten att välja – utmaningar.....	5

1 Den enskildes rätt att välja boende

Nämnden har gett förvaltningen i uppdrag att komma med förslag på hur genomförandet av rätten att välja boende ska ske. Lagstiftningen ger den enskilde rätt att få vara delaktig i planeringen och att så långt som möjligt ha inflytande över hur beviljade insatser genomförs.

1.1 Nämndens boenden och nuläge

Nämnden har boendeenheter enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL) både inom Uppsala tätort och runt förorterna till Uppsala. Närhet till personal och gemensamhetslokaler varierar beroende på boendets utformning. En del boenden har en uttalad inriktning för till exempel personer med autism, personer med flerfunktionsnedsättningar eller riktar sig till personer som behöver särskild planering kring bostadens utformning och/eller kompetens hos personalen. Boendeenheterna inom LSS har mellan fem till sju lägenheter och inom boende socialpsykiatri SoL är det ofta något fler lägenheter.

För många personer som beviljas bostad med särskild service är behovet av boende livslångt. Det är vanligt att personer bor på samma boende i många år vilket bidrar till en låg omsättning på boendena. Den låga omsättningen på nämndens boenden innebär att den enskilde som önskar att bo på ett specifikt boende kan få vänta i många år innan en plats på boendet kan erbjudas. Genomsnittsålder för personer som vill flytta hemifrån till ett boende ligger mellan 20 till 25 år.

Nämnden står inför en generationsväxling inom bostad med särskild service. På flera boenden är medelåldern mycket hög. En ökad ålder innebär ofta att stödbehovet ändras och att mer personalresurser behöver tillsättas som till exempel när daglig verksamhet avslutas i samband med pension. Åldersrelaterade sjukdomar så som olika demenssjukdomar kräver specifik kompetens hos personal för att den enskilde ska få rätt stöd. Även behov av hälso- och sjukvårdsinsatser ökar i samband med en högre ålder.

För att nämnden ska kunna möta upp behovet av bostad med särskild service behöver fler boenden skapas. I december 2016 var det 54 personer som väntade på att få flytta till en bostad med särskild service LSS och fyra personer som väntade på en bostad med särskild service SoL. Utöver dessa var det 16 personer som bor på bostad med särskild service som behöver byta boende på grund av ökat stödbehov. Vidare har nämnden runt 40 personer som anmält sig till byteskö då de önskar byta boende. I december 2016 fanns det totalt 14 lediga lägenheter på boende SoL och LSS, fördelat på;

- 1 lägenhet gruppboende LSS,
- 4 lägenheter serviceboende i trapphus LSS,
- 6 lägenheter gruppboende SoL,
- 1 lägenhet i trapphus SoL
- 2 lägenheter i stödboende SoL

Planering och/eller erbjudande för samtliga av dessa platser finns. Ovanstående beskrivning av fördelningen mellan icke verkställda beslut samt behov och önskemål om byte mot antal lediga lägenheter inom nämndens verksamhet har varit liknande de senaste åren.

När förvaltningen ska verkställa beslut om bostad med särskild service tar boendesamordnaren hänsyn till den enskildes önskemål så långt det är möjligt. Av de personer som står i byteskö prioriteras de personer som måste byta boendeform på grund av förändrat stödbehov. Önskemål om byten inom samma boendeform tillgodoses då det finns en

lösning att erbjuda. Byten inom bostad med särskild service sker oftast då det finns personer som har önskemål som kompletterar varandra så att ett byte kan bli genomförbart. Under år 2016 har fem personer kunnat byta boende efter sina önskemål och 18 personer med förändrat stödbehov har kunnat flytta till annat boende. Det finns något större möjlighet för personer som bor i servicebostad att få byta boende utifrån sina önskemål. Lediga lägenheter i gruppboendestäder går ofta till personer som väntar på att få flytta hemifrån samt till de personer som bor i servicebostad och som behöver byta boendeform.

I början av hösten 2016 påbörjade förvaltningen projekt *Boendekarriär* tillsammans med dåvarande vård & omsorg. Projektet riktar sig till att motivera personer som bor i en bostadsform som erbjuder en högre nivå av stöd och service än personen har behov av att byta till ett boende med mindre stöd. Målet med projektet är att frigöra lägenheter i grupp- och serviceboendestäder i trapphus samt att ge personer möjlighet till en boendekarriär. För de personer som önskar flytta vidare till en egen lägenhet på den öppna bostadsmarknaden har förvaltningen en dialog i kommunens matchningsgrupp och/eller hjälper personen vidare till kommunens bostadsförmedling. Projekt *boendekarriär* kommer att utvärderas under våren 2017. Om projektet ger bra resultat bör projektet utökas till att även omfatta de boenden som nämnden har upphandlat.

2 Rätten att välja – önskemål och möjligheter

Förvaltningen möter olika önskemål om vart och hur personer som har beviljats boende vill bo men det främsta önskemålet gäller grupsammansättningen i boendet. De flesta vill bo med personer i liknande ålder, med liknande intressen och/eller tillsammans med vänner. Förvaltningen möter även önskemål från anhöriga och gode män att de vill att den enskilde ska bo tillsammans med personer som kan fungera som förebilder för den enskilde. Att boendet har en rimlig hyra och ligger i Uppsala tätort, med närhet och tillgänglighet till aktiviteter, är viktigt för flertalet av de som väntar på att få flytta till ett boende samt för de personer som står i byteskö. Några personer önskar att bo i en större lägenhet eller flytta till en lägenhet med lägre hyra. En anledning till önskan om byte av boende är även att den enskilde har ett förändrat stödbehov och behöver tätare stöd än vad som kan ges på det boende personen bor.

2.1 Bo med personer i liknande ålder

För att möta upp enskildas önskemål om att bo med personer i liknande ålder behöver nämnden utarbeta strategier för att hantera generationsväxlingen på boendena. Det är i dag svårt att motivera yngre personer att flytta till ett boende där det är en högre medelålder på övriga hyresgäster. Äldre personer kan även uppleva ett allt för högt tempo på boendet när yngre personer flyttar in. När en lägenhet inte kan tillsättas av ny hyresgäst innebär det en ökad kostnad för nämnden. En möjlig väg att hantera generationsväxlingen är att utforma och anpassa några boenden till äldreboenden, där de äldres behov och intressen tas tillvara på bästa sätt. Ett nära samarbete mellan bostadsnämndens bostadsförmedlare, boendesamordnare, boendepersonal och den enskilde och eventuell företrädare ses som en förutsättning för att ett bostadsbyte ska bli en god möjlighet för den enskilde. Om fler lägenheter på samma boende kan frigöras ges möjlighet att tillgodose önskemål om att bo tillsammans med en vän eller jämnårig. Att lägenheter i befintliga boenden ses som attraktiva för den yngre generationen leder till minskad kostnad för tomhyror. Nämnden föreslås ge förvaltningen i uppdrag att inom projekt *boendekarriär* inventera behovet av specifika boenden riktade till äldre personer

samt att arbeta med denna fråga på liknande sätt som projektet har arbetat för att motivera personer att flytta till boende med mindre stöd.

2.2 Hyressättning och ekonomiska förutsättningar hos målgruppen

Höga hyror är en anledning till att personer tackar nej till erbjudet boende trots att boendet kan ligga i ett attraktivt område och motsvara den enskildes önskemål. De flesta personer som bor i eller ska flytta hemifrån till bostad med särskild service har sin inkomst från Försäkringskassan i form av aktivitetsersättning eller varaktig sjukersättning. Inkomsten är i de flesta fall mycket låg och ligger mellan cirka 8 000 kr/mån till 9 000 kr/mån före skatt. Hyrorna i nämndens boenden varierar mellan 2 684 kronor till 9 992 kronor i månaden¹. Hyrorna på nyproducerade lägenheter är ofta högre än vad bostadstillägget ersätter. Bostadstillägg inklusive särskilt bostadstillägg tar hänsyn till en hyreskostnad på högst 6 200 kr i månaden. Den princip som används för hyressättning i bostad med särskild service i Uppsala kommun är att kostnaden för de gemensamma utrymmena fördelas på de enskildes hyressättning. Det är stadsbyggnadsnämnden (SBN) som ansvarar för hyressättningar i alla kommunala lägenheter. För att möjliggöra att målgruppen har råd att flytta till bostad med särskild service och för att motverka att nämnden inte får kostnader för tomhyror på grund av hög hyra behöver principen för hyressättningen i nyproducerade boenden ses över. I dagsläget har nämnden 108 lägenheter i befintlig verksamhet där hyran ligger högre än taket för bostadstillägget. Förvaltningens förslag är att nämnden ger förvaltningen i uppdrag att i samarbete med stadsbyggnadsförvaltningen (SBF) se över principen för hyressättningen i bostad med särskild service.

2.3 Val av boende och bostadsområde

För att öka den enskildes makt att själv få välja sitt boende bör den enskilde få välja mellan alla lediga lägenheter som motsvarar den enskildes behov. Ett sådant arbetssätt innebär att den enskilde matchas mot alla lediga lägenheter/boenden som finns tillgängliga och erbjuds att välja mellan dem som motsvarar behoven. För att införa ett sådant arbetssätt behöver förvaltningen ta fram rutiner för hur erbjudandet ska ske. Rutinerna behöver till exempel tydliggöra hur många personer erbjudandet ska gå ut till samt vilken turordning "köplats" personerna har. I samband med erbjudandet behöver ett informationsbrev till den enskilde skickas ut som förklarar turordningen och hur många som står före att tacka ja. Vidare behöver visningen och presentationen av boende samordnas på ett bra sätt. Tydliga arbetsrutiner är viktigt för att processen med att verkställa beslut inte ska fördröjas.

Med hänsyn till att det är låg omsättning på nämndens boenden och att efterfrågan om valmöjlighet i första hand inte handlar om att välja ett specifikt boende ser förvaltningen en lösning med att införa geografiska valbara områden. Att införa val av geografiska områden ökar möjligheten att kunna möta upp den enskildes önskemål samtidigt som nämnden kan svara mot den enskildes behov och ta hänsyn till gruppsammansättning, personalbemanning och kompetens. Indelning med geografiska områden skulle även bidra till att förvaltningen får kännedom om vilka delar av Uppsala kommun som är eftertraktade att bo i och kan ta med det i planeringen för framtida boendeprojekt. I takt med att bostadssituationen inom nämndens boende förbättras kommer införande av geografiska valbara områden få mer märkbar effekt för den enskilde.

¹ Hyressättning år 2016

3 Rätten att välja – utmaningar

Förvaltningen behöver arbeta långsiktigt och strategiskt för att den enskildes rätt och möjlighet att välja boende ska få genomslagskraft. Den viktigaste förutsättningen att kunna möjliggöra en reell valfrihet för den enskilde att välja boende är att det finns lägenheter att välja mellan. Bristen på boenden leder till att nämnden i dag har svårigheter att hantera de behov som finns och att tillgodose önskemål om byte inom rimlig tid. En utmaning nämnden står inför är att möta upp personers önskemål om val av boende samtidigt som förvaltningen måste ha ett arbetssätt som minskar sanktionsavgifter från Inspektionen för vård och omsorg. Förvaltningen kan hantera detta genom att arbeta aktivt med att erbjuda ledigt boende till dem som väntar på att få sitt beslut verkställt även om erbjudandet inte fullt ut motsvarar den enskildes önskemål. De personer som inte får ett boende enligt sina önskemål men ändå väljer att flytta till det erbjudna boendet ska ha möjlighet att ställa sig i byteskö till det geografiska område man önskar bo. Både ur ett ekonomiskt perspektiv och utifrån enskildas behov behöver nämnden även fortsättningsvis prioritera att verkställa nya beslut samt tillgodose byte för de personer som måste byta boende på grund av förändrat stödbehov. I takt med att boendesituationen stabiliseras kommer valmöjligheten för den enskilde att öka.

När kommunen verkställer ett beslut om bostad med särskild service eller hanterar ett byte av boende behöver hänsyn tas till både individens önskemål och till gruppens sammansättning. Hänsyn behöver även tas till personalbemanning och personalens kompetens då detta skiljer sig åt vid olika verksamheter. För att kunna erbjuda ett boende som motsvarar den enskildes behov, gruppens sammansättning och samtidigt inte medför fördyrande kostnader för nämnden behöver ett visst urval av boenden fortfarande göras till den enskilde inom ramen för rätten att välja boende.

Vidare behöver förvaltningen ha ett fortsatt aktivt arbete med att frigöra lägenheter på boenden genom arbetet i projekt boendekarriär, samt utöka projektet för att se över hantering av generationsväxling på boende. Nämndens boenden ska vara attraktiva både för den yngre och den äldre generationen. Utöver detta behöver fler nya boenden tillskapas för att nämnden ska kunna möta upp efterfrågan inom bostad med särskild service.

Förvaltningen behöver ta fram förslag på geografiska valbara områden. Rutiner behöver utarbetas och fastställas för hur valet ska gå till, hur och när den enskilde ska kunna titta på en lägenhet, inom vilken tid svar på erbjudande ska lämnas med mera. Vidare kommer förvaltningen att se över vilka administrativa system som behöver utformas för att hantera lediga lägenheter, kösystem och önskemål inom de geografiska områdena. Förvaltningen kommer att redogöra hur detta arbete fortlöper vid nämndens sammanträde i juni 2017.